

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
AK.GOD. 2015/2016

Ivana Buntak

**PROJEKTI DIGITALIZACIJE U KNJIŽNICAMA NA
PODRUČJU SLAVONIJE**

Završni rad

mentorica: prof. dr. sc. Daniela Živković

Zagreb, 2016.

Sadržaj

1.Uvod	3
2.Kriteriji za odabir projekata digitalizacije	4
3.Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci	5
3.1. <i>Vinkovački list</i>	7
3.2. <i>Cibala</i> - Vinkovci: spomen spis hrvatskih kulturnih i humanitarnih društava grada Vinkovaca	10
3.3.Časopis <i>Uspjeh</i>	10
3.4. <i>Cibalis – Svjetlost</i>	12
3.5. <i>Hrvatski branik</i>	12
3.6. <i>Cibalis</i>	13
4.Gradska knjižnica i čitaonica Požega	14
5.Gradska knjižnica Nova Gradiška	16
6.Osijek	16
6.1.Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek	16
6.2.Knjižnica Muzeja Slavonije Osijek	20
7.Gradska knjižnica Slavonski Brod	23
8.Digitalna knjižnica Pakrac	27
9.Gradska knjižnica <i>Petar Preradović</i> , Bjelovar	29
10.Zaključak	31
Literatura.....	32

1.Uvod

Tema ovoga rada digitalizacija je u knjižnicama u Slavoniji. Najprije će se odrediti geografske granice prostora koji je predmet istraživanja, a zatim će redom biti predstavljeni projekti digitalizacije pronađeni na tom području. Težište je poglavito na narodnim knjižnicama i njihovoj digitalizaciji građe od lokalnog značaja, koja se uglavnom nalazi u vrijednim zavičajnim zbirkama koje se pažljivo čuvaju. U cijelom svijetu zavičajne se zbirke najčešće i temelje baš pri narodnim knjižnicama. U Hrvatskoj u 210 postojećih narodnih knjižnica nalazi se velik broj zavičajnih zbirki, njih 147. Sve narodne knjižnice u Hrvatskoj su prema propisima dužne utemeljiti zavičajne zbirke. Građu je potrebno pažljivo odabrati, prikupiti, srediti i obraditi. Zavičajne zbirke sadržavaju raznoliku građu, i knjižnu i neknjižnu (rukopisi, efemerna građa, audiovizualna građa, itd.) bez obzira je li ona u tradicionalnom ili elektroničkom obliku, i vrijedan su izvor informacija o zavičaju u kojem se nalaze.¹ Definicija zavičajne zbirke opisuje je kao zbirku knjiga i druge građe čiji se sadržaj odnosi na određenu zemljopisnu, političku, etničku, povijesnu, kulturnu i gosp. sredinu, najčešće na mjesto i/ili pokrajinu u kojoj je smještena knjižnica koja zbirku osniva i izgrađuje.² One su jedinstvene za određeno područje u kojem nastaju što također pridaje važnost njihovoj digitalizaciji, kako zbog zaštite tako i dostupnosti i povećane vidljivosti koja je osobito važna za proučavanje povijesti određenog područja. Kao glavna njihova posebnost ističe se njihova težnja cjelovitosti – zavičajna građa neprestano se nadopunjuje novom i starom građom.³ U Hrvatskoj je tema zavičajnosti osobito važna, te se od osamostaljenja Hrvatske 1991. godine u knjižnicama uložilo puno napora u izgradnju i obradu zavičajnih zbirki te pružanje korisnicima onih informacija za koje su dotad bili zaklinuti što se prije svega odnosi na građu nastalu u razdoblju između dva svjetska rata i nakon završetka Drugog svjetskog rata. Knjižnice imaju posebnu zadaću da tu građu ponovno prikupe u što većem broju te je učine što dostupnijom svojim korisnicima i javnosti. Trenutno knjižničari u Hrvatskoj, ali i u svijetu, smatraju da je digitalizacija građe najbolji način na koji se ona može predstaviti i

¹ Hebrang-Grgić, I.; Tošić-Grlač, S. Zavičajne zbirke u hrvatskim narodnim knjižnicama. // Zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama – Zbornik radova sa 7. savjetovanja za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2011. Str. 51-65.

² Zavičajna zbirka. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2016. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=66968>

³ Hebrang-Grgić, I.; Tošić-Grlač, S. Zavičajne zbirke u hrvatskim narodnim knjižnicama, str. 51-65.

zaštititi.⁴ Digitalizacija, koja je predmet istraživanja ovoga rada, postupak je kojim se u knjižnicama skenira i obrađuje građa (knjige, dokumenti, itd.) te se dobivaju njezine digitalne verzije. Da bi se dobivene slike mogle pretraživati i obrađivati tekst se naknadno pretvara u računalno čitljiv oblik uz pomoć posebnog programa za optičko prepoznavanje znakova (OCR) tako što se svakom znaku dodjeljuje odgovarajući binarni kod. Dobiveni digitalni zapisi mogu se zatim ostaviti bez sažimanja podataka (npr. datotečnoga formata .tiff) ili sa sažimanjem (.jpeg) te im se mogu računalno mijenjati i druge karakteristike. Sukladno tomu razlikuje se i kvaliteta dobivene datoteke.⁵ Kvaliteta primjeraka koje korisnici mogu pronaći na internetu obično je manja od kvalitete arhivskog primjerka koji se čuva u knjižnici. Početkom 21. stoljeća sve se više javlja digitalizacija u knjižnicama zbog brojnih pozitivnih strana koje ona ima, prije svega po pitanju pristupa informacijama, ali i zaštite građe. To su prepoznale i slavonske knjižnice koje će biti predstavljene u ovome radu. Postoje i određeni problemi s kojima se knjižnice suočavaju pri digitalizaciji, kao što je primjerice problem autorskih prava. I u slavonskim knjižnicama taj problem se izbjegava tako da se uglavnom digitalizira starija građa kojoj su autorska prava istekla. Ipak, moguće je pronaći i noviju građu suvremenih autora, iako u mnogo manjem broju.

2. Kriteriji za odabir projekata digitalizacije

Glavni kriterij za odabir projekata digitalizacije u ovom radu je geografski s obzirom da bi bilo preopširno predstaviti sve projekte digitalizacije na području cijele Hrvatske. Drugi važni kriterij koji su projekti digitalizacije morali zadovoljiti da bi bili obuhvaćeni ovim radom vezan je uz institucije koje su zaslužne za osmišljavanje i provedbu tih projekata jer su ovim radom obuhvaćeni samo oni projekti digitalizacije koje su ostvarile slavonske knjižnice, a isključeni su takvi projekti drugih baštinskih institucija. Također, sam kriterij kojim su se vodile narodne knjižnice pri izradi projekata digitalizacije, kriterij zavičajnosti, također je značajka odabranih projekata u kojima se digitalizirala većinom građa vezana uz zavičaj. Potrebno je dakle prvo definirati prostor na kojemu se istražuje digitalizacija. Prema definiciji Hrvatske enciklopedije

⁴ Pejić, I. Iz recenzije. // Zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama – Zbornik radova sa 7. savjetovanja za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2011. Str. 13-18.

⁵ Digitalizacija. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2016. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=68025> (25.8.2016.).

Leksikografskoga zavoda „Miroslav Krleža“ Slavonija je povijesno-geografska regija u istočnom dijelu Hrvatske, između Save na jugu i Drave na sjeveru, rijeke Ilove na zapadu, državne granice na istoku te Bosute i Vuke na jugoistoku. Tom definicijom u područje Slavonije ulazi nekoliko hrvatskih županija, među kojima su Brodsko-posavska i Požeško-slavonska županija u cijelosti, velik dio Osječko-baranjske županije te dijelovi Bjelovarsko-bilogorske, Virovitičko-podravske i Vukovarsko-srijemske županije (pa i Sisačko-moslavačke). Prema tome u slavonske gradove mogu se ubrojiti Osijek, Slavonski Brod, Vinkovci, Bjelovar, Požega, Đakovo, Nova Gradiška, Pakrac, itd.⁶ Većina ovih gradova su mjesta gdje se u Slavoniji počela provoditi digitalizacija u knjižnicama, iako ne u svima od njih (ili o tim projektima ne postoje zabilježeni podatci koji bi bili dostupni svima). U ovome radu bit će predstavljeni projekti digitalizacije u knjižnicama u Vinkovcima, Požegi, Novoj Gradiški, Osijeku, Slavonskom Brodu, Pakracu te Bjelovaru.

3. Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci

Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci značajna je jer sadržava izvore koji su značajni za povijest ne samo grada Vinkovaca, već i čitave Vukovarsko-srijemske županije.

Zavičajna zbirka Vinkovačke knjižnice sadržava približno 1800 jedinica (približno 1250 naslova). Unutar Zbirke oblikovane su manje zbirke, kao što su: Osnovna zbirka, Zbirka multimedijalne građe, Zbirka serijskih publikacija, Stari fond, Rukopisna zbirka, Zbirka sitnotiska i plakata, Zbirka predmeta vinkovačkih zavičajnika te Multimedijalna zbirka.⁷ Ova knjižnica ističe se količinom građe koju je osoblje knjižnice samostalno digitaliziralo, kao i ukupnim brojem građe na njihovim mrežnim stranicama koju su digitalizirale i neke druge ustanove, primjerice, Filozofski fakultet u Zagrebu te tvrtka Point d.o.o iz Varaždina. Također na području Vukovarsko-srijemske županije jedina je knjižnica za koju su se u svrhu ovoga rada mogli pronaći podatci o digitalizaciji knjižnične građe.

⁶ Slavonija. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2016. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=56610> (25.8.2016.).

⁷ Marojević, T. Digitalna zbirka Zavičajne zbirke Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci : dostupnost – zaštita – jedinstvenost. // Zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama – Zbornik radova sa 7. savjetovanja za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2011. Str. 173-184.

Varaždinsko poduzeće Point d.o.o. osnovano je 1991. godine i djelovalo je u većini ovih projekata kao vanjski suradnik Knjižnice. Bave se izgradnjom i vođenjem digitalne knjižnice, a u tome im pomažu i knjižničari i drugi stručnjaci iz ustanova s kojima surađuju. Digitalna knjižnica jest skupina više digitalnih zbirki okupljenih i organiziranih uz odgovarajuću programsku podršku u svrhu lakšeg pristupa i pretraživanja pohranjenih informacija. Knjižnični program koji oni koriste naziva se Metelwin i razvija se od 1993.godine. Potpuno integrira digitalnu knjižnicu i standardni OPAC te omogućuje da se građa digitalizira bez ikakvih informatičkih znanja.

Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci sustavno radi na izgradnji Digitalne zbirke od 2008. godine te raste iz godine u godinu kako se digitaliziraju novi naslovi knjiga i časopisa koji su od lokalnog značaja. Također im je važna korištenost građe kada biraju što će digitalizirati, tako da prije svega nastoje digitalizirati sadržaje iz Zavičajne zbirke *Cibaliana* koje korisnici svakodnevno koriste. Svi sadržaji pritom su besplatni i dostupni svima, uz uvjet da se ne koriste u komercijalne svrhe. Vinkovačka Digitalna zbirka integrirana je u veću digitalnu zbirku koja se nalazi na serveru tvrtke Point d.o.o., a sastoji se od 40-ak naslova časopisa i novina koje je moguće istodobno pretraživati. Najveći projekt na polju digitalizacije koji je knjižnica provela digitalizacija je *Vinkovačkog lista*. Nastoje se digitalizirati svi brojevi tih novina koje su iznimno važan izvor za povijest Vinkovaca od 1952. godine do danas.

Ukupna količina digitaliziranih sadržaja u Digitalnoj zbirci Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci prelazi brojku od 47 tisuća kartica, a svim sadržajima može se slobodno i besplatno pristupiti. Također, vinkovačka Digitalna zbirka zadovoljava međunarodni ISO – 8859- 2 standard i ASCII kodni standard.⁸

Trenutno se na mrežnim stranicama Knjižnice nalazi 37 digitaliziranih knjiga i 4 naslova časopisa/novina. Glavni cilj koji se u knjižnici nastojao postići digitalizacijom jest poboljšati pristup zavičajnoj građi koja se nalazi u knjižnici, odnosno taj pristup olakšati i ubrzati. Knjižnica je provela tri projekta digitalizacije do kraja 2009. godine, tako što je digitalizirala novine *Vinkovački list* – kao svoj najveći i najznačajniji projekt *Digitalizacija zavičajne kulturne baštine- novine Vinkovački list* (1952. - 2008.) te dva manja projekta *Digitalizirana monografija Cibale - Vinkovci: spomen spis hrvatskih kulturnih i humanitarnih društava grada Vinkovaca* i

⁸ Digitalizirana građa zbirke Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci. // Metelwin Digital Library 2010-2015. Dostupno na: <https://library.foi.hr/zbirke/vinkovci/index.php?page=oprojektu> (26.8.2016.).

Digitalizirani časopis Uspjeh, a uslijedilo je još nekoliko projekata 2010. godine. U budućnosti se planira, osim nadopunjavanja godišta časopisa čija je digitalizacija već djelomično provedena, pronaći i digitalizirati brojeve tjednika *Za pobjedu socijalizma* i *Šokadija* jer se bave sličnom tematikom kao *Vinkovački list*, čije su prethodnice. Također je 2011. godine digitaliziran i prvi vinkovački stručni časopis *Posavski Lovac*. Knjižnica ga je samostalno digitalizirala.⁹

Kriteriji pri odabiru građe za digitalizaciju bili su:

- kriterij zavičajnosti građe
- kriterij korištenosti građe
- kriterij jedinstvenosti građe te
- kriterij materijalnog stanja građe.¹⁰

Važno je napomenuti i druge razloge zašto se Knjižnica odlučila na digitalizaciju svoje građe. Poznato je da je 1991. godine, za vrijeme Domovinskog rata, vinkovačka knjižnica izgorjela pri čemu je nestao najvrjedniji dio njezine zavičajne zbirke – rukopisi poznatog hrvatskog književnika Josipa Kozarca te također rukopisi pisca Joze Ivakića i pjesnika Vladimira Kovačića i mnogi drugi vrijedni predmeti, knjige, portreti, pisma i slično te čitava dokumentacija Knjižnice. Knjižnica je odlučila digitalizirati važnu lokalnu građu kako bi ona bila što dostupnija kao izvor informacija, s obzirom da je tada uništeno mnogo dragocjenih izvora informacija o vinkovačkoj povijesti i znamenitostima.¹¹

3.1. *Vinkovački list*

Vinkovački list tjednik je koji izlazi kontinuirano, iako pod nekoliko različitih imena kroz svoju povijest. Od 1952. godine, kada je prvi put počeo izlaziti, izlazi pod nazivom *Vinkovačke novosti* koji se zadržao do kraja 1955. godine. Od početka 1956. godine naziv je skraćen u *Novosti*, jer su se spojile *Vinkovačke novosti* i *Vukovarske novine* te su *Novosti* bile list vinkovačkog,

⁹ Marojević, T. Digitalizacija u Gradskoj knjižnici i čitaonici Vinkovci. // Knjižničarstvo 11/12, 1/2(2007-2008), str. 105-121. Dostupno na: http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2012/07/171_Marojevic_2007-2008_1-2.pdf (26.8.2016.).

http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2012/07/171_Marojevic_2007-2008_1-2.pdf

¹⁰ Marojević, T. Povijest Grada na jednom mjestu: digitalizacija zavičajne građe u Gradskoj knjižnici i čitaonici Vinkovci. // Godišnjak za kulturu, umjetnost i društvena pitanja, 27(2009), str. 241-252.

¹¹ Marojević, T. Digitalizacija u Gradskoj knjižnici i čitaonici Vinkovci, str. 105-121.

vukovarskog i županijskog područja. Od početka 1976. godine list je ponovno nazvan *Vinkovačke novosti* i taj se naziv zadržao do kraja studenoga 1990. godine. U prosincu 1990. godine preimenovan je u *Hrvatski vjesnik*. Konačno početkom 1991. godine dobiva naziv „Vinkovački list“ koji nosi i danas.¹²

S obzirom da je digitaliziran u sklopu projekta *Digitalizacija zavičajne kulturne baštine*, financiranje dijela projekta pripalo je Ministarstvu kulture Republike Hrvatske. Također su financiranju pridonijeli i grad Vinkovci i Vukovarsko-srijemska županija, a u financiranju je sudjelovala i sama Knjižnica. Prije postupka skeniranja svi su uvezi godišta *Vinkovačkog lista* razvezani kako bi se postigla što veća kvaliteta digitaliziranog objekta. Skeniranje je dokumenta izvršeno skenerom i2s. On je odabran radi tehničkih mogućnosti koje pruža. Prilikom digitalizacije izvršen je i OCR (optičko prepoznavanje znakova) koji na temelju razlike u kontrastu između otisnutog teksta i pozadine prepoznaje pojedine znakove i zapisuje ih u obliku obradivog i pretraživog teksta te se svi tekstovi mogu preuzimati. U sklopu projekta izrađena su tri primjerka Vinkovačkog lista. To su primjerci visoke, srednje i najmanje kvalitete.¹³ U primjerku najmanje kvalitete koji je dostupan korisnicima na internetu slike su veličine 300-400 KB i dostupne su u .jpg formatu. Zaštićene su vodenim žigom kako bi se osiguralo vlasništvo nad sadržajem, kontrola korištenja i zaštita.¹⁴

Omogućeno je tzv. *pretraživanje cjelovitog teksta* (u obrazac se upisuje ključni pojam prema kojem se pretražuje Vinkovački list, dobije se puno rezultata što nije idealno jer to produljuje vrijeme pronalaska traženog pojma, no ipak se time pregledavanje skraćuje). Također je moguće prijaviti potencijalne greške administratoru.¹⁵

Primjerak visoke kvalitete (oko 3 TB podataka na 600 DVD-a) čuva se na vanjskoj lokaciji kao sigurnosna kopija kako bi se otklonila mogućnost istovremenoga gubitka primjerka visoke kvalitete i primjerka srednje kvalitete koji se čuva u Gradskoj knjižnici i čitaonici Vinkovci na računalu. To računalo namijenjeno je administratorskom radu. Administratorski primjerak može

¹² Vinkovački list. // Metelwin Digital Library 2010-2015. Dostupno na: <http://library.foi.hr/vl/projekt.aspx> (26.8.2016.).

¹³ Marojević, T. Digitalna zbirka Zavičajne zbirke Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci : dostupnost – zaštita – jedinstvenost, str. 173-184.

¹⁴ Marojević, T. Povijest Grada na jednom mjestu: digitalizacija zavičajne građe u Gradskoj knjižnici i čitaonici Vinkovci, str. 241-252.

¹⁵ Marojević, T. Digitalna zbirka Zavičajne zbirke Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci : dostupnost – zaštita – jedinstvenost, str. 173-184.

se tiskati u A4 i A3 formatu, slati mailom u traženom formatu te se može i tehnički obrađivati. Primjerak najmanje kvalitete pohranjen je na serveru vanjskog suradnika, odnosno tvrtke Point d.o.o iz Varaždina (na tom serveru je cijela vinkovačka Digitalna zbirka).

Postoji potreba stalnog rada na digitaliziranom primjerku Vinkovačkog lista (što radi administrator) zbog optičkog prepoznavanja znakova koje je podložno greškama koje treba ispravljati. Kroz projekt se svake godine digitalizira sve više godišta Vinkovačkog lista.¹⁶

Već spomenuti kriteriji odabira građe za digitalizaciju neki su od razloga zašto je odabran baš Vinkovački list za digitalizaciju, a glavni povod za realizaciju projekta digitalizacije Vinkovačkog lista bile su informacijske, znanstvene, stručne i obrazovne potrebe korisnika knjižnice, ne samo pojedinaca već i ustanova. Isto tako, novine Vinkovački list su u vinkovačkoj knjižnici vrlo tražen izvor informacija s obzirom na to da izlaze od 1952. godine i stoga donose mnogo kulturno-povijesnih činjenica i zanimljivosti. Uz to, niti jedna ustanova u Vinkovcima koja posjeduje Vinkovački list nema sve njegove primjerke, što je moguće ostvariti projektom digitalizacije čime će oni svi biti okupljeni na jednom mjestu. Korisnicima je sada olakšano pretraživanje tih novina u potrazi za informacijama jer ne moraju više posjećivati nekoliko ustanova da bi došli do njih, a to je glavna svrha digitalizacije. Također, ovim projektom čuva se *Vinkovački list*, čija je zaštita poboljšana na ovaj način s obzirom da su neka godišta neupotrebljiva zbog formata i fizičkog stanja u kojemu se nalaze. Uz to, riješen je i problem skladištenja i čuvanja.

Što se tiče autorskih prava, Knjižnica je prije početka digitalizacije morala pribaviti pisanu suglasnost vlasnika *Vinkovačkog lista* - novinskog i radio-informativnog društva *Novosti d. o. o.* kojom su oni pristali na digitalizaciju. Knjižnica je postala vlasnikom digitalne inačice kao njezin tvorac.¹⁷ Kao partneri Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci u projektu digitalizacije sudjelovali su i: Novinsko i radio-informativno društvo *Novosti d. o. o.* Vinkovci, Arhivski sabirni centar u Vinkovcima, Gradski muzej Vinkovci i Gradsko kazalište *Joza Ivakić* Vinkovci, tako što su Knjižnici ustupili ona godišta *Vinkovačkog lista* koja Knjižnica nije posjedovala ili ako su

¹⁶ Marojević, T. Predstavljen digitalizirani Vinkovački list. // *Novosti*, 46(2009). Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/226> (25.8.2016.).

¹⁷ Marojević, T. Digitalna zbirka Zavičajne zbirke Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci : dostupnost – zaštita – jedinstvenost, str. 173-184.

primjerci iz knjižnice bili lošije očuvani. U projektu je također sudjelovala već spomenuta tvrtka *Point d.o.o* iz Varaždina koji su odradili digitalizaciju i tehničku obradu materijala.

Dosad su digitalizirana godišta od 1935. do 1942. godine.¹⁸

3.2. *Cibale - Vinkovci: spomen spis hrvatskih kulturnih i humanitarnih društava grada Vinkovaca*

Sljedeći projekt digitalizacije iz vinkovačke knjižnice jest digitalizacija monografije *Cibale - Vinkovci: spomen spis hrvatskih kulturnih i humanitarnih društava grada Vinkovaca*. U njoj se može naći kronološki pregled povijesti Vinkovaca od prethistorijskog doba do 1937. godine. Tako je primjerice prikazan kulturni i intelektualni razvoj grada, gospodarstvo, religija i društvene prilike u gradu, itd.

S obzirom da je digitalizacijom *Vinkovačkog lista* omogućen pregled kulturne povijesti grada od 1952. godine do danas, digitalizacijom ove monografije dobiva se pregled od prethistorijskih vremena do danas, izuzevši razdoblje između 1937. i 1952. godine.

Ovu monografiju bilo je u pogledu autorskih prava lakše digitalizirati s obzirom da su za nju autorska prava istekla (knjiga je izdana 1938. godine). Zbog nekvalitetnog papira knjizi je prijetila mogućnost oštećenja ili uništenja.¹⁹

Pretraživanje je slično kao kod *Vinkovačkog lista*, osim što je u ovom slučaju zbog manje količine podataka omogućeno pregledavanje u Flash Flip aplikaciji koja stvara dojam virtualnog listanja knjige.

3.3. Časopis *Uspjeh*

Časopis *Uspjeh* izlazio je u Vinkovcima 30-ih godina 20. stoljeća i izdavao ga je lokalni trgovac Jovan Popović. Izdavač je pritom nastojao reklamirati svoju trgovinu i artikle tako da reklame zauzimaju velik dio njegovih stranica. Ipak, osim njih u *Uspjehu* se moglo naći i drugih zanimljivosti, poput savjeta, recepata i pjesama.

¹⁸ Vinkovački list. //Metelwin Digital Library 2010-2015. Dostupno na: <http://library.foi.hr/vl/projekt.aspx> (26.8.2016.).

¹⁹ Marojević, T. Povijest Grada na jednom mjestu: digitalizacija zavičajne građe u Gradskoj knjižnici i čitaonici Vinkovci, str. 241-252.

Ovaj projekt u potpunosti je financirala i sve druge aspekte digitalizacije pokrila sama Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci. Kao razlog za digitalizaciju (unatoč tome što časopis nema obavijesnu vrijednost) navode činjenicu da u čitavoj Hrvatskoj ne postoji nijedan primjerak sačuvanog i stručno obrađenog broja *Uspjeha*. Knjižnica je digitalizirala pet brojeva ovoga časopisa i time ga učinila dostupnim javnosti. Brojevi koje je Knjižnica pribavila zapravo su jedini poznati sačuvani primjerci tog časopisa.

Jedan od razloga digitalizacije ovoga časopisa također je svojevrsni eksperiment, odnosno pred-test digitalizacije *Vinkovačkog lista*. Nastojalo se saznati kakve će biti reakcije korisnika, medija i grada Vinkovaca na podatke u takvom obliku. Također, u prilog digitalizaciji išla je i činjenica da je trebalo digitalizirati samo 5 brojeva časopisa koji su uz to u dobrom stanju i nisu uvezani. Tako je digitalizacija *Uspjeha* mogla biti obavljena sredstvima, kadrom, znanjem i tehnikom Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci.

Uspjeh je skeniran HP 4500 e-skenerom A4 formata. Na stranicama se Knjižnice nalazi u .pdf formatu. Svi se tekstovi mogu preuzimati izravno s dokumenta (izvršen je OCR). Najveći je problem u digitalizaciji bio format časopisa jer je bio znatno veći od A4 formata te se svaka stranica morala lomiti na dvije skenirane slike koje su se potom spajale.

Čuva se u dva primjerka različite kvalitete. Primjerak visoke kvalitete čuva se u TIFF formatu (560 MB). Drugi primjerak je dostupan na internetu u PDF formatu, ukupne veličine 16 MB. Prije nego li je postavljen na mrežnu stranicu Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci, razmišljalo se o uvođenju *Uspjeha* u neki od softvera (kao što je *Greenstone*, koji primjerice koristi knjižnica u Slavonskom Brodu) kako bi korisnicima omogućili što više načina pregledavanja i pretraživanja. Na kraju je odlučeno da se to neće napraviti jer je dovoljan i .pdf format s obzirom na to da podatci koji su sadržani u časopisu nisu od osobite kulturno-povijesne važnosti za Vinkovce, a i nema ih mnogo. Pretraživanje je tako standardno za .pdf format (naredba CTRL+F).²⁰

Godine 2010. vinkovačka knjižnica nastavlja s digitalizacijom i svojoj zbirci dodaje tri nova časopisa: *Cibalis- Svjetlost* (1905.), *Cibalis* (1923.) i *Hrvatski branik*. Također je dodano još brojeva *Vinkovačkog lista*, odnosno digitalizirani su brojevi iz 2009. godine.

²⁰ Marojević, T. Digitalna zbirka Zavičajne zbirke Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci : dostupnost – zaštita – jedinstvenost, str. 173-184.

3.4. *Cibalis – Svjetlost*

Časopis *Cibalis* pod nazivom *Cibalis, list za zbilju, šalu i satiru* počeo je izlaziti 1905. godine. U njemu se na šaljiv način kritiziraju ljudske mane i društveni nedostaci te sadržava i mnoge druge šale i zanimljivosti pa čak i ženidbene ponude. List je bio tjednik i izlazio je svake nedjelje. Vlasnik, izdavač i urednik lista bio je Antun Rott koji je držao tiskaru u Vinkovcima. Poznati vinkovački književnik Joza Ivakić bio je zapravo urednik toga lista koji je tiskan u Rottovoj tiskari. List je 1906. godine ime promijenio u *Svjetlost* i tada je postao veoma politički obojen. Za digitalizaciju je osobito zanimljiva i značajna kulturna rubrika koju je uređivao Joza Ivakić i u kojoj je okupio književnike među kojima se ističe Ivan Kozarac. Početkom Prvog svjetskog rata prestaje izlaziti.²¹ Osim kulturnog, list je dakle imao i politički značaj te zapravo može čitateljima danas digitalizacijom tog lista prikazati kakav je bio kulturni i politički život toga vremena. Zbog toga se vinkovačka knjižnica odlučila na digitalizaciju. Projekt je podijeljen u dvije faze: prva faza je digitalizacija brojeva časopisa koji su izlazili 1905. i početkom 1906. godine pod nazivom *Cibalis*. Obuhvaća 40 brojeva toga časopisa. Druga faza je digitalizacija brojeva koji su izlazili pod naslovom *Svjetlost*. Te građe bilo je količinski puno više.

Cibalis je digitaliziran drugačije od drugih časopisa koje je knjižnica digitalizirala jer je on zapravo samo prebačen iz jednog formata u drugi, a nije ga trebalo skenirati i obrađivati. Pdf format tako je pretvoren u jpg format na kojem se onda vršilo optičko prepoznavanje znakova. Izrađena su dva primjerka digitaliziranoga *Cibalisa*, arhivski i prezentacijski. Prezentacijski primjerak dostupan je na internetu. Ukupna količina podataka arhivskoga primjerka je oko 900 MB, dok prezentacijski primjerak čini oko 140 MB podataka.²²

3.5. *Hrvatski branik*

Hrvatski branik tjednik je koji je počeo izlaziti 1923. godine i izlazio je svake subote u formatu folija. Vlasnik i izdavač bio je Odbor za izdavanje *Hrvatskog branika*, a imao je nekoliko urednika. Novine su zastupale tadašnju opozicijsku politiku Hrvatske zajednice i Hrvatske republikanske stranke te su zbog toga često bile zapljenjivane, a zatim su pred izbore 1925.

²¹ Marojević, T. Povijest Grada na jednom mjestu (2. dio) – časopisi *Cibalis – Svjetlost*, *Cibalis* i *Hrvatski branik*. // Godišnjak za kulturu, umjetnost i društvena pitanja, 28(2010), str. 249-259.

²² Marojević, T. Povijest Grada na jednom mjestu (2. dio) – časopisi *Cibalis – Svjetlost*, *Cibalis* i *Hrvatski branik*, str. 249-259.

godine čak i zabranjene, no krajem 1936. godine ponovno počinju izlaziti spajanjem listova *Branik* i *Vinkovački tjednik* u *Vinkovački branik*. On kasnije mijenja ime u *Hrvatski branik* i postaje glasilo Hrvatske seljačke stranke. Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci digitalizirala je to drugo razdoblje postojanja *Hrvatskog branika* koje je trajalo od 1935. do 1942. godine. Digitalizacija je odrađena prebacivanjem podataka s mikrofilma u digitalni oblik. Prebačeni podatci zatim su pretvoreni u .jpg format maksimalne kvalitete. Izrađena su dva primjerka, arhivski i prezentacijski, kojima je kvaliteta približno jednaka. Prezentacijski primjerak dostupan je korisnicima s mrežnih stranica vinkovačke knjižnice, te preko servera varaždinske tvrtke *Point d.o.o.*²³

3.6. *Cibalis*

Cibalis je bio šaljivi, informativni i društveni list koji je izlazio 1923. i 1924. godine kao polumjesečnik. Izlazio je svakoga prvog i petnaestog u mjesecu na 8 stranica. Svrha je lista bila zabaviti i informirati čitatelje o društvenom životu u Vinkovcima pa su se tako u njemu mogle naći razne šale, narodne pjesme i izvještaji o mjesnim događanjima. U njemu su također objavljivani oglasi i karikature.

Unatoč tome što ovaj *Cibalis* nema kulturno-političku, dakle obavijesnu, vrijednost svoga prethodnika (*Cibalis – Svjetlost*) knjižnica ga je odlučila digitalizirati iz nekoliko drugih razloga. Prvo, *Cibalis* je čuvan na mikrofilmu unatoč tome što knjižnica nije posjedovala čitač mikrofilmova, tako da se zapravo taj list nije mogao čitati. Drugo, *Cibalis* je jedan od rijetkih izvora za razdoblje u kojemu izlazi te njegovih brojeva količinski nema mnogo. Digitalizacija je provedena tako što su prebačeni podatci s mikrofilma u format jpg maksimalne kvalitete, nakon čega je na njima izvršen OCR. Izrađena su dva primjerka, arhivski (veličine 468 MB) i prezentacijski (60 MB). Časopis je u potpunosti digitaliziran.²⁴

Na mrežnim stranicama Knjižnice gdje se nalazi Digitalna zbirka s predstavljenom građom, moguća je interakcija korisnika s knjižničarima, odnosno, moguće je ostaviti komentare i ocjene te prijaviti greške. Stranica je organizirana jednostavno i logično. U slučaju nesnalaženja, osigurane su upute takvim korisnicima.

²³ Ibid.

²⁴ Marojević, T. Povijest Grada na jednom mjestu (2. dio) – časopisi *Cibalis – Svjetlost*, *Cibalis* i *Hrvatski branik*, str. 249-259.

4. Gradska knjižnica i čitaonica Požega

Zasad jedina digitalna građa digitalizirana je baština zavičajne zbirke *Possegana*. Radi se, kao i u ostalim takvim zbirkama, o vrijednoj i rijetkoj građi.

Zavičajna zbirka "Possegana" osnovana je 1985. godine. Ova zbirka kontinuirano čuva i daje na korištenje u okviru Knjižnice građu vezanu uz požeški zavičaj. Zbirka ima preko 1000 svezaka knjiga vezanih uz grad Požegu, Požeško-slavonsku županiju, znamenite osobe povezane sa zavičajem, zbirku periodike, tiskovni materijal, elektroničku građu, kartografsku građu, filmsku građu, grafičke mape, slike, glazbenu građu. Najveću vrijednost čine originalni primjerci knjiga Antuna Kanižlića, Miroslava Kraljevića, ostavština Ivše Bošnjaka Dragovačkog, ostavština Zlate Kolarić-Kišur, Knjižnica Julija Kempfa, rukopisi znamenitih Požežana i djela drugih pisaca koji su vezani uz Požegu. Digitalna zbirka nastala je 2009. godine.²⁵

Tri su rijetke knjige u toj digitaliziranoj zavičajnoj zbirci: *Ilirska slovnica* Vjekoslava Babukića (elektroničko izdanje izvornika objavljenog 1854.), *Iz mladieh lietah* Ivan Napoleona Špun-Stričića (elektroničko izdanje izvornika objavljenog 1856.) te *Požega* Julija Kempfa (elektroničko izdanje izvornika objavljenog 1910.). Građa se predstavlja (ako je to moguće) u kontekstu drugih djela istog autora, određene teme ili razdoblja te povezuje s građom ili relevantnim izvorima informacija dostupnim putem interneta. Temeljna je svrha projekta povećati pristup i korištenje fonda Knjižnice, posredno zaštititi vrijedne izvornike i omogućiti lakše korištenje često korištene građe.²⁶

Na web stranici knjižnice upozoravaju da je za pregledavanje knjiga poželjno imati *Flash Page Flip* (*Page Flip* je softver koji daje vizualni prikaz novina, knjige ili pamfleta kao virtualnih papirnatih stranica koje je moguće ručno okretati, taj softver moguće je besplatno preuzeti sa njihove internet stranice). Ipak, jednostavan iako nešto sporiji pregled knjiga moguć je i bez tog programa. Osim toga, digitalna zbirka ove knjižnice nudi i druge vrste građe, primjerice čestitke – „Uskrsne čestitke iz ostavštine Julija Kempfa“, zatim „Naslovnice 'divot' primjeraka iz

²⁵ Digitalna baština Possegana. // Hrvatska kulturna baština 1.2.2010. Dostupno na: <http://www.kultura.hr/hr/Zbirke/Digitalna-bastina-Possegana> (26.8.2016.).

²⁶ Bešlić, J. Dobro došli u Gradsku knjižnicu i čitaonicu Požega. Požega : Gradska knjižnica i čitaonica Požega, 2011. Datoteka pdf. Dostupno na: <http://www.gkpz.hr/uploads/dokumenti/Vodic2011web.pdf> (26.8.2016.).

Knjižnice Julija Kempfa“ te također omogućuju pristup HTML kazalu digitalizirane građe u gradskoj knjižnici i čitaonici Požega.

Divot primjerci odnose se na skupocjena i luksuzna izdanja nekog djela u manjoj nakladi te su u ovoj digitalnoj zbirci to pohranjene fotografije naslovnica knjiga iz knjižnice Julija Kempfa. Božidar i Davorin Kempf Gradskoj knjižnici i čitaonici Požega darovali su 1094 knjige. Moguće je pregledati dvadeset fotografija tih naslovnica. Uskrsne čestitke također su iz ostavštine Julija Kempfa, predane knjižnici 2009. godine povodom 145. obljetnice rođenja i 75. obljetnice smrti Julija Kempfa uz knjige i razglednice te druge vrste obiteljskih čestitki. Julije Kempf bio je povjesničar, putopisac i pedagog rodom iz Požege. Iz knjižnice su odabrali baš uskršnje čestitke povodom uskršnjih blagdana, njih 24, čije je pregledavanje moguće na stranici knjižnice.

Katalog ove knjižnice specifičan je po tome što je odmah pri njegovu vrhu istaknut link za verziju kataloga za slijepe i slabovidne klikom na koji se dobiva popis cd-a koje knjižnica posjeduje. Može se pretraživati po građi (CD), temi i jeziku (dostupan je zasad samo hrvatski jezik). Kataložne zapise moguće je ispisati. Pri pretraživanju kataloga može se primjerice podešavati veličina slova i njihova boja, može se birati vrsta građe za pretraživanje ili upisati traženi pojam u tražilicu, a osim toga pretraživati se može po autoru, naslovu, ključnim riječima, temi te se mogu pretraživati novi naslovi u katalogu. Istaknute su i upute za pretraživanje. Osim boje i veličine fonta, moguće je mijenjati i boju pozadine, oblik te sami font u kojemu se piše.

Iz požeške knjižnice navode da su knjige koje su digitalizirali najtraženije knjige iz njihove baštine. Ista građa dostupna je i preko stranica *Hrvatske kulturne baštine* na kojima se može naći građa iz cijele Hrvatske. Također ističu da projekt digitalizacije Zavičajne zbirke napreduje nešto sporije jer trenutno nemaju djelatnika koji bi se time posebno bavio. Za digitalizaciju koriste usluge tvrtke Metel iz Varaždina, no u budućnosti planiraju raditi sami. Navode i da osim knjiga i starih razglednica te čestitki, digitaliziraju i Artoteku u kojoj su slike autora vezanih uz požeški zavičaj poput Miroslava Kraljevića, Snježane Mekić Delić, Anite Grbavac Jakobović, Mate Šanga.²⁷

²⁷ Stare požeške knjige dostupne u digitalnom obliku. // 034portal.hr 20.6.2013.
<http://www.034portal.hr/clanak.php?id=9332> (26.8.2016.).

Sustav pretraživanja koji koristi ova knjižnica ipak, zbog novih prilagodbi i poboljšanja, nije kompatibilan s nekim starijim pretraživačima, što može biti problem manjem broju korisnika.

5. Gradska knjižnica Nova Gradiška

Ova knjižnica nema još izrađenu mrežnu stranicu, no može se kontaktirati putem Facebooka, gdje su navedene neke osnovne informacije o knjižnici te obavijesti o događanjima u njoj. Ipak, u knjižnici postoji jedan projekt digitalizacije – digitalizirana je hemeroteka knjižnice u Novoj Gradiški. U hemeroteci se nalaze kronološki organizirani novinski isječki i brošure koji se odnose na pojedina područja javnog života i djelovanja u Novoj Gradiški i okolnim mjestima (gospodarstvo, politika, kultura, odgoj i obrazovanje, vjerske zajednice, udruge, itd.). Hemeroteka se vodi od 1973. godine, a digitalizirana je građa iz 1991, 1992, 2004. i 2005. godine. Projekt je iz 2008. godine. Dostupnost građi je ograničena, a pristupiti joj se može u ustanovi na zahtjev. Digitalni format je .jpeg. U zbirci se nalazi 939 digitaliziranih slika.²⁸ Kako ne postoji mrežna stranica knjižnice, ovaj projekt prilično je teško pronaći jer se spominje tek u anketama Nacionalne i sveučilišne knjižnice o projektima digitalizacije u narodnim knjižnicama.

6. Osijek

6.1. Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek

Kao gradska knjižnica osnovana je 1949. godine, a 1975. godine postala je i sveučilišnom knjižnicom osnivanjem Sveučilišta u Osijeku. Digitalna knjižnica Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek sadrži vrijednu i rijetku građu toga kraja, pohranjenu u zbirkama i odjelima Knjižnice. Digitalizacijom su riješili problem nedovoljne dostupnosti građe, problem zaštite (kontroliranog pristupa različitim izvorima sadržaja), te problem interaktivnog rada na dokumentima i zbirkama od strane korisnika knjižnice, grupa znanstvenika i zainteresiranih bez obzira na lokaciju u svijetu.

²⁸ Hemeroteka Nova Gradiška. // Hrvatska kulturna baština 19.2.2008. Dostupno na: <http://www.kultura.hr/hr/Zbirke/Hemeroteka-Nova-Gradiska> (26.8.2016.).

Digitalizirana građa je podijeljena u nekoliko grupa:

- Zavičajna periodika
- Zavičajne monografije
- Razglednice grada Osijeka
- Katalozi
- Grafike
- Fotografije
- Zemljopisne karte

Pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture u programu digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe 2014. godine je započeo zaseban projekt Digitalizacija Književne baštine Rudolfa Franjina Magjera, kao doprinos Nacionalnom projektu „Hrvatska kulturna baština“.

Osim toga, digitalizirane su četiri monografije, časopis *Hrvatska pčela* te tjednik *Osječka pozornica*, nekoliko fotografija koje prikazuju uglavnom veslanje na rijeci Dravi u Osijeku, tri kataloga te nekoliko grafika, razglednica i zemljopisnih karata. Njih je moguće pregledavati te preuzeti na vlastito računalo. Sve je to dio projekta stvaranja digitalne knjižnice Osijeka, kojim se bavi osječka gradska i sveučilišna knjižnica u suradnji s osječkom tvrtkom „Filmoteka“ koja je zadužena za tehničke aspekte projekta.

Hrvatska pčela i *Osječka pozornica* još nisu digitalizirani u potpunosti. Na stranicama Hrvatskog pčelarskog saveza moguće je pregledati pod kategorijom Povijesni brojevi starije brojeve stručnog mjesečnika *Hrvatska pčela* koji je počeo izlaziti 1881. (kao *Slavonska pčela*) i jedan je od pet najstarijih pčelarskih časopisa u svijetu koji kontinuirano izlazi. Osnovao ga je Hrvatsko-slavonsko pčelarsko društvo u Osijeku. Već 1884. godine časopis mijenja ime u „Hrvatska pčela“ te donosi izvještaje o pčelarstvu iz cijele Hrvatske, a prati i razvoj pčelarstva u svijetu kako bi mogla svojim čitateljima pokazati nova otkrića.²⁹ Digitalizirani su brojevi od 1888. do 1919. godine, te još brojevi iz 1929., 1931. i 1932. godine. Pristup starijim brojevima moguć je putem kataloga CROLIST te na mrežnim stranicama Hrvatskog pčelarskog saveza. 2011. godine

²⁹ Digitalna knjižnica. // www.gskos.unios.hr, cop.2011. Dostupno na: <http://www.gskos.unios.hr/?upit=sadrzaj&id=191> (26.8.2016.).

Gradska knjižnica u Osijeku započela je njegovu digitalizaciju s obzirom da je tada bila 130. godišnjica njegova izlaženja. Novije brojeve moguće je također pregledati na mrežnim stranicama Hrvatskog pčelarskog saveza. Kazališnom tjedniku *Osječka pozornica* pristupa se preko kataloga CROLIST gdje se zatim može pregledati ili preuzeti u pdf formatu. Njegovom digitalizacijom knjižnica je započela projekt digitalizacije najznačajnijih lokalnih izdanja zavičajne periodike. "Osječka pozornica" tjednik je Hrvatskog državnog kazališta u Osijeku koji je izlazio u Osijeku u razdoblju od 1941. do 1944. godine. List je tiskan u Građanskoj tiskari u Osijeku. U njemu su se mogle naći kazališne vijesti, poput tekstova o glumcima i prikaza predstava, a također i tjedni rasporedi kazališnih predstava i najave premijera. Digitalizirani su određeni brojevi iz 1942. i 1943. godine.³⁰ Pristup je omogućen svima.

Četiri zavičajne monografije koje su digitalizirane su redom: *Sveta govorenja petdeset na vechu slavu Gospodina Boga Sabaoth (...)*, *Illirizam u Osijeku* Dragutina Prohaske, *LePelerin Slave* Jeana Victora te *Pripovijetke za mladi svijet* koje je napisao Franjo Sudarević. To su knjige koje su ranije tiskane u Osijeku. Moguće ih je pregledati u pdf formatu, pretraživati (naredbom CTRL+F) te preuzeti na vlastito računalo ili ispisati.

Najznačajniji projekt digitalizacije ove knjižnice ipak je projekt digitalizacije legata Rudolfa Franjina Magjera. Pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture u programu digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe 2014. godine započeo je kao zaseban projekt pod nazivom „Digitalizacija Književne baštine Rudolfa Franjina Magjera“, kao doprinos nacionalnom projektu „Hrvatska kulturna baština“. ³¹ Magjer je manje poznati hrvatski književnik rodom iz Zemuna, koji je živio u Osijeku, gdje je na njegovu inicijativu osnovan Klub hrvatskih književnika i umjetnika, čiji je bio predsjednik i time zaslužan za kulturni razvoj grada Osijeka u prvoj polovici 20. stoljeća. ³²

Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek pojednostavljeno imenuje svu ostavštinu privatnih knjižnica koje posjeduje legata (zbirke koje su kulturno dobro od lokalnog značaja). U osječkoj knjižnici takvih legata ima nekoliko, pa je važno reći zašto su odabrali baš Rudolfa Magjera za digitalizaciju u projektu „Hrvatska kulturna baština“. On je odabran jer je

³⁰ Ibid.

³¹ Ibid.

³² Rem, V. Zaboravljeni jubilej književne Slavonije. // Vijenac 18, 432(2010). Dostupno na: <http://www.matica.hr/vijenac/432/Zaboravljeni%20jubilej%20knji%C5%BEevne%20Slavonije/>

najraznovrsniji sadržajem, pa time i izložbeno najatraktivniji. Osim toga, djelovanje Rudolfa Magjera ističe se u kulturnoj i književnoj povijesti Osijeka i Slavonije. U legatu Magjer nalazi se raznovrsna građa: monografske publikacije, serijske publikacije i sitni tisak. Legat broji 32 Magjerova književna rada, od čega su 3 prijevodi na češki, slovački i njemački jezik, a 7 djela gdje je Magjer sekundarni autor. Djela su većinom izdana u Osijeku. Vrijeme nastanka legata Magjer razdoblje je od 1905. do 1934. godine, što je ujedno vrijeme njegova stvaralačkog djelovanja.

Unuk Rudolfa F. Magjera, Davor Magjer ostavio je knjižnici autorska prava i dopuštenje za stvaranje digitalne zbirke. Konačni proizvod digitalna je zbirka o Rudolfu F. Magjeru, s njegovim književnim radovima te popratnim materijalima koji ga stavljaju u kulturno-povijesni i književni kontekst. Cilj je predstaviti javnosti dio vrijedne knjižnične zbirke, ostavštine Rudolfa F. Magjera putem digitalizacije, osiguranje njihova korištenja putem Interneta te uključivanje digitalnih reprodukcija kulturno-povijesne baštine u obrazovne procese.³³ Godine 2012. započela je digitalizacija legata čime se nastavila digitalizacija dijela zavičajne zbirke. U digitalnoj knjižnici Gradske knjižnice Osijek dostupna je do sada zavičajna periodika (*Hrvatska pčela* i *Osječka pozornica*), osječke stare razglednice, nekoliko monografija, kataloga izložbi i zbornik radova sa stručnog skupa, razglednice starog Osijeka i grafička mapa Osijeka. Glavni kriterij pri odabiru građe za digitalizaciju bio je kriterij zavičajnosti i jedinstvenosti s ciljem predstavljanja i popularizacije dijela fonda iz Zavičajne zbirke. S obzirom da je građa je za upotrebu u čitaonici, a zbog stanja izvornika i visokoga stupnja zaštićenosti Zavičajne zbirke, bez mogućnosti fotokopiranja i skeniranja ili bilo kakve manipulacije koja bi oštetila građu postojao je problem dostupnosti građe. Osim toga, sitni tisak, u koji se ubrajaju fotografije, razglednice, korespondencije i također je dio legata, neobrađen je i nedostupan korisnicima, osim na povremenim izlozbama zavičajnoga karaktera. Korisnici, međutim, najviše i sve češće traže upravo takvu građu s obzirom da ona nije dovoljno istraжена a sadržava vrijedne informacije o kulturi i povijesti tog kraja. Ta građa jako je zanimljiva korisnicima, no stalnim korištenjem ona se uništava. Korisnici je sve više traže i u svrhu znanstvenih i istraživačkih radova te u obrazovne svrhe. Prije digitalizacije, to se rješavalo ograničenom pristupom tek pojedinim sadržajima.

³³ Krpeljević, Lj.; Špoljarić, M. Ostavština Rudolfa F. Magjera u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek. // Knjižničarstvo 17, 2(2013), str.19-35. Dostupno na: http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2014/05/224_Spoljaric_Krpeljevic_2013_2.pdf (25.8.2016.).

Digitalizacijom je tako riješeno nekoliko problema – građa je postala dostupnija široj skupini korisnika, djelomično je zapštićena te je riješen problem ograničenog pristupa toj građi.

Digitalizacija književne baštine Rudolfa Franjina Magjera zamišljena je kao predstavljanje cjelokupnog njegova lika i djelovanja kroz prikaz književne ostavštine, fotografija, plakata, grafika-ilustracija naslovnica knjiga, korespondencije, novinskih isječaka i dr. Time bi se javnosti približio ne samo njegov osobni život, već i život ljudi u tom vremenu uopće u gradu Osijeku i okolici. Knjižnica prepoznaje potrebu i važnost povezivanja s drugim baštinskim institucijama kako bi proširila ovaj projekt, ali i buduće projekte s obzirom da sva građa vezana uz određenu osobu ili temu gotovo nikada nije okupljena na jednom mjestu već je uglavnom raspoređena po raznim institucijama. Prepoznaje se dakle i važnost povezivanja podataka jer se njima dolazi do novih informacija i spoznaja.³⁴

Do Književne baštine Rudolfa Franjina Magjera dolazi se putem mrežnih stranica osječke knjižnice. Građa je u .pdf i .jpeg formatu. Moguće je njezino pregledavanje i preuzimanje te ispisivanje digitalizirane građe koja je dostupna svima. Pretraživanje čitave zbirke baštine nije moguće. Među knjigama, materijalima i fotografijama koje nudi, također se pruža mogućnost virtualne izložbe nekoliko postera vezanih uz ovaj projekt. Stranica također nudi poveznice za društvene mreže gdje se mogu podijeliti ovi sadržaji.

6.2. Knjižnica Muzeja Slavonije Osijek

Knjižnica Muzeja Slavonije Osijek nastala je 1877. godine, kad i Muzej, kao zasebni odjel. U njoj je sadržano oko 150 000 svezaka, skupljenih najviše iz različitih donacija. Osim zavičajne zbirke „Essekiana“ sadrži još dvije zavičajne zbirke – „Slavonianu“ i „Baraniensiu“. One sadrže književnu građu vezanu uz Slavoniju i Baranju. Digitalizacija Osječke bibliografije Marije Malbaše njihov je projekt digitalizacije.

Zavičajna zbirka „Essekiana“ smještena je u Muzej Slavonije jer je on bio jedina kulturna ustanova toga tipa u Osijeku krajem 19. i početkom 20. st. Osnivanjem Gradske knjižnice Osijek briga o prikupljanju i čuvanju zavičajne zbirke pripala je zatim toj knjižnici. U zbirci „Essekiana“, koja je započeta još 1903. godine, nalaze se brojni rijetki i veoma vrijedni primjerci osječkih tiskovina. U njoj je sakupljena knjižnična građa koje je i knjižna i neknjižna (primjerice

³⁴ Krpeljević, Lj.; Špoljarić, M. Ostavština Rudolfa F. Magjera u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek, str. 33.

sitni tisak s kojim je zbirka i započeta), nastala od početaka osječkog tiskarstva u 18. stoljeću pa do danas. To je građa koja se odnosi na zavičaj (ne samo osječku sredinu, već i čitavu Slavoniju i Baranju). Ta zbirka se ne posuđuje zbog iznimne vrijednosti i posebnosti. Zbog toga, kao i njezinog posebnog smještaja, ona ne samo da nije lako dostupna građanima, već oni često ni ne znaju što je u njoj.

Iz toga razloga u knjižnici su započeli s projektom digitalizacije *Osječke bibliografije Marije Malbaše*. Ta bibliografija je zasad jedina slavonska bibliografija i veoma je važna za tu sredinu, a nastala je prije svega prema građi koja se nalazi u zavičajnoj zbirci „Essekiana“ u Knjižnici Muzeja Slavonije. Ova bibliografija obuhvaća građu nastalu od 1742. do 1978. godine tj. od datuma najstarije osječke tiskovine (iako je nakon što je bibliografija završena pronađena građa sa starijim datumom tiskanja) pa do početka izlaženja hrvatske tekuće bibliografije te obuhvaća svu tiskarsko-izdavačku djelatnost bez obzira na jezik. Zahvaljujući tome što je bibliografija nastala prema građi „Essekiane“, ona je zatim mogla poslužiti kao katalog te zavičajne zbirke. Ipak, u bibliografiju su u manjem broju uvrštene i pojedine tiskovine koje su pronađene na drugim lokacijama, poput samostanskih knjižnica i drugih slavonskih knjižnica. Te tiskovine nisu digitalizirane u ovome projektu.

Digitalizacijom ova bibliografija postaje važna za promicanje i vrednovanje kulturne, povijesne, društvene, obrazovne i ekonomske sredine grada Osijeka i okolice. Njezina digitalizacija omogućava dostupnost u elektroničkom obliku, čime se potiče upoznavanje populacije sa zavičajnom tematikom te oni zapravo prije svega doznaju što se nalazi u zavičajnoj zbirci njihova kraja.

Zavičajna zbirka „Essekiana“ iznimno je vrijedna i zanimljiva zbirka. Obuhvaća otprilike 2500 jedinica građe. Posebno je značajna tzv. *Divaldiana*, tj. građa tiskana u Divaldovoj tiskari (1775.-1857.)¹⁰, prvoj osječkoj svjetovnoj tiskari, ujedno i više od osamdeset godina jedinoj osječkoj i slavonskoj tiskari.³⁵ U njoj se primjerice nalazi poznato djelo Matije Antuna Reljkovića – *Satir iliti divji csovik*. Važan dio zbirke čine i njezini brojni ekslibrisi, raznovrsne rukopisne bilješke, posvete, autorski potpisi, ilustracije, ukrasi, uvezi i sl., kojima zavičajna građa ne svjedoči samo o prošlosti Osijeka, već i o prethodnim vlasnicima samih knjiga. Tako su digitalizirane ne samo

³⁵ Knežević, I. Kulturno-povijesna i znanstvena vrijednost zavičajne zbirke Essekiana Muzeja Slavonije Osijek. // Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, 2013. Str. 165-179. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/150024> (26.8.2016.).

naslovnice pojedinih tiskovina, već i kulturno-povijesni elementi zbirke – detalji poput ekslibrisa, pečata, ilustracija i ukrasa.³⁶

Digitalizacija te bibliografije tj. kataloga zavičajne zbirke, samo je prvi korak u projektu digitalizacije građe u osječkim knjižnicama. Drugi korak je digitalizacija naslovnih strana tiskovina koje bi bile dostupne uz bibliografske zapise te zatim digitalizacija same zavičajne građe u Essekiani. Započelo se s digitalizacijom naslovnica od najstarijih prema novijima. Projekt zbog nedostatka novčanih sredstava još nije dovršen. Važno je ipak da je prepoznata njegova korisnost u zajednici – kako zbog zaštite građe, tako i njezine povećane dostupnosti i vidljivosti, te lakšeg pristupa.³⁷

S obzirom da je projekt radio Muzej u suradnji s Filozofskim fakultetom u Osijeku, u njemu su također sudjelovali i tamošnji studenti informacijskih znanosti. Iz njihovih iskustava doznaju se neki od osnovnih problema s kojima su se suočili pri izvedbi ovoga projekta. Primjerice, kao prvi problem navode nestandardiziranost procesa digitalizacije koji je ipak uspješno riješen zahvaljujući uputama iz Nacionalnog programa digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe. Drugi problem, koji s obzirom na nedovršenost projekta očigledno još uvijek nije riješen, nije bio tehničke prirode već financijske.³⁸ Nažalost, većina knjižnica analiziranih u ovome radu, navodi manjak financijskih sredstava kao glavnu prepreku pri digitalizaciji. Isto navodi i Dunja-Seiter Šverko iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, u radu nastalom na temelju ankete o digitalizaciji u narodnim knjižnicama u Hrvatskoj. Ističe da iako većina naših knjižnica nije još započela digitalizaciju svoje građe, većina njih žele i namjeravaju započeti taj proces. Kao glavne prepreke tomu navodi:

- nedostatak opreme za potrebe digitalizacije vrijedne građe,
- nedostatak financijskih sredstava,
- nedostatak stručnih djelatnika,
- neosposobljenost knjižničara za postupke digitalizacije i neosposobljenost po pitanju svih vidova toga posla,

³⁶ Ibid.

³⁷ Knežević, I. Od zavičajne zbirke muzejske knjižnice do mrežnoga kataloga. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 3/4(2010), str. 99-106. Dostupno na: [www.hkdrustvo.hr/datoteke/1000/vbh/God.53\(2010\),br.3-4](http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1000/vbh/God.53(2010),br.3-4) (25.8.2016.).

³⁸ Tominac, D. Projekt digitalizacije zavičajne zbirke Essekiana u Muzeju Slavonije, od ideje do realizacije : diplomski rad. Osijek : Filozofski fakultet, 2012.

- potreba za nacionalnom strategijom digitalizacije vrijedne građe, te
- jedinstven stav NSK i preporuka što digitalizirati.³⁹

Među knjižnicama koje su u ovome radu navedene kao knjižnice koje su započele samostalne projekte digitalizacije, spomenuta je i Gradska knjižnica u Slavonskom Brodu.

7. Gradska knjižnica Slavonski Brod

Gradska knjižnica Slavonski Brod osnovana je 1. svibnja 1948. god. U godini osnivanja bila je smještena u jednoj prostoriji u Mesićevoj ulici broj 13 sa tri zaposlena radnika i početnim fondom od 1416 knjiga.⁴⁰ Knjižnica je pretrpjela velike štete u Domovinskom ratu, ali je i tijekom toga razdoblja nastavila s radom i uspješno je obnovljena već do 1998. godine. Knjižnica ima uređenu web stranicu na kojoj nudi se može pregledati katalog, najnoviji i najtraženiji naslovi u knjižnici te Repozitorij brodske pisane baštine, odnosno projekt digitalizacije knjiga i ostale knjižnične građe pohranjene u Zavičajnoj zbirci Gradske knjižnice Slavonski Brod („Brodensia“). Ta zavičajna zbirka sastoji se od razglednica, časopisa i knjiga. Zasad je digitaliziran samo jedan časopis – *Prilozi za upoznavanje Broda i okolice*. Projekt stvaranja digitalne knjižnice započet je 2015. godine.

Vrijednost ovoga projekta ogleda se u izboru građe koja posjeduje veliki informacijski potencijal posebno značajan za jedinstven prostor Brodskog Posavlja. Upravo je ta građa važna jer je kroz nju moguće doznati više o povijesti i razvoju lokalne zajednice, njezinim lokalitetima i djelatnostima u vremenskom periodu od više stotina godina. Digitalizacija takve informativne građe može zatim biti podloga za izradu virtualne izložbe koja bi ilustrirala kakav je bio Brod u nekim prošlim vremenima. Digitalni repozitorij brodske baštine Brodensia nastao je konverzijom različitih pisanih, slikovnih i ostalih izvornika u nov oblik digitalnog zapisa i ima mogućnost trajnog nadopunjavanja.

Na mrežnim stranicama Gradske knjižnice navedeni su razlozi iz kojih je građa iz knjižnice digitalizirana, odnosno dobrobiti digitalizacije:

³⁹ Seiter-Šverko, D. Digitalizacija kulturne baštine u Republici Hrvatskoj: od trenutne situacije prema nacionalnoj strategiji. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 2(2012), str. 29-40. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/106550> (25.8.2016.).

⁴⁰ Povijest. // www.gksb.hr, cop.2016. Dostupno na: <http://www.gksb.hr/index.php/knjiznica/povijest> (26.8.2016.).

- preventivna zaštita knjižnične građe od posebnog značaja na lokalnoj i nacionalnoj razini, odnosno, preoblikovanje ugrožene i krhke građe na papiru u novi digitalni oblik
- stvaranje sigurnosnih kopija u slučaju ratnih razaranja i elementarnih nepogoda te posljedično uništenja izvorne građe
- povećanje pristupa knjižničnim zbirkama (rad na daljinu)
- pristup i rad na sadržaju koju korisnici mogu ostvariti na ponuđenom predlošku uz pomoć slike, teksta, zvuka i animacije
- proširivanje mogućnosti istraživanja kulturne baštine (sustav „sve na jednom mjestu“)
- stvaranje nove do sada nepostojeće vrijednosti, čije pregledavanje nadmašuje korištenje izvornika na temelju kojeg je nastala digitalna kopija
- neograničenost građe njezinom fizičkom lokacijom
- veća informativnost od pregledavanja izvornika zbog razine interaktivnosti koju omogućuje njezin novi medij pohrane

Uz to je istaknut i poseban značaj projekta digitalizacije brodske pisane baštine za Gradsku knjižnicu Slavonski Brod koji je vidljiv kroz:

- povećanu funkcionalnost digitalizirane građe
- povećanu vidljivost ustanove i njezinih fondova u javnosti
- proširenje mogućnosti očuvanja građe za buduće naraštaje uz istovremeno veću dostupnost korisnicima
- pozitivnu percepciju uloge Knjižnice u suvremenom društvu usmjerenu k umreženoj informacijskoj okolini
- proširenje usluga Knjižnice u društvu
- njezinu gotovo neograničenu mogućnost raspačavanja građe uz naglašeno male troškove pohrane i prijenosa

- mogućnost povezivanja s većim regionalnim i globalnim projektima od kojih je od posebne važnosti projekt Europeana koji pruža pristup europskoj kulturnoj i znanstvenoj baštine te potiče projekte digitalizacije u europskim baštinskim ustanovama (muzeji, knjižnice, arhivi).⁴¹

Projekt „Digitalni repozitorij brodske baštine“ vidljiv na www.brodensia.hr je projekt otvoren svim zainteresiranim ustanovama (posebno onima u kulturi) i pojedincima kojima je stalo do očuvanja lokalnih kulturnih vrijednosti i kvalitetnog predstavljanja u javnosti. Gradska knjižnica je za potrebe digitalizacije iz svojih fondova izlučila građu tematski vezanu uz Brodsko Posavlje i lokalne autore koji nisu zaštićeni autorskim pravom te je učinila dostupnim 76 dokumenata /knjiga, 1 časopis i 9 razglednica. Velika pomoć u odabiru autora za digitalizaciju bio im je *Leksikon brodskih pisaca* kojeg su koristili kao priručnik. Pokretač i izdavač ovog izdanja je Gradska knjižnica Slavonski Brod koja je ovaj projekt realizirala uz pomoć Društva hrvatskih književnika 2014. godine. Autori leksikona su Ivan Stipić, Darija Mataić-Agičić te Mirna Grubanović. Leksikon prvi puta u povijesti sustavno obrađuje sve autore koji su po leksikografskim kriterijima izdali pisano djelo te su vezani za povijest Slavenskog Broda i okolice. Nakon početnih 80-ak imena koja su stvarala i živjela u Slavonskom Brodu nakon dvije godine istraživanja leksikon danas obuhvaća više od 250 autora.⁴² Sljedeći autori i neka njihova djela vidljivi su u elektroničkom obliku: Ignjat Alojzije Brlić, Andrija Torkvat Brlić, Jagoda Brlić, Ivana Brlić-Mažuranić, Ivan Brlić, Fran Gundrum, Franjo Klaić, itd.

Uz digitalizirane uratke pojedinih brodskih pisaca na ovoj stranici su vidljiva i u Gradskoj knjižnici sva trenutno dostupna školska izvješća koja nisu pod zaštitom autorskih prava, a također i prvi specijalizirani časopis za kulturu: *Prilozi za poznavanje Broda I.* (iz 1943. godine, izdalo ga je HKD Berislavići)

Iz Gradske knjižnice Slavonski Brod navode da je sav sadržaj koji je trenutno vidljiv Knjižnica ostvarila uz vlastite vrlo oskudne materijalne, tehničke i ljudske resurse te da se u budućnosti nadaju da će Ministarstvo kulture RH i lokalna zajednica, prepoznajući vrijednost projekta, pomoći u nabavi kvalitetne opreme te odobriti dodatna financijska sredstva kojima će ostvariti kvalitetnije rezultate u budućnosti.

⁴¹ Digitalni repozitorij brodske baštine. // www.brodensia.hr, 20.4.2016. Dostupno na: <http://www.brodensia.hr/index.php/o-projektu> (26.8.2016.).

⁴² Prvi leksikon brodskih pisaca. // www.sbtv.hr 5.8.2014. Dostupno na: <http://www.sbtv.hr/vijesti/item/1670-prvi-leksikon-brodskih-pisaca> (26.8.2016.).

Projekt digitalizacije „Brodensie“

Knjižnica je svoj tijek digitalizacije prezentirala video zapisom na You Tubeu, u kojem opisuju kako su odabrali građu, zatim je skenirali, obradili, proveli postupak optičkog prepoznavanja znakova i zatim skeniranu građu izveli u digitalni format (.pdf za knjige i .jpeg, .gif (za umanjene sličice – thumbnails) za razglednice). Digitalizacija je započela odabirom građe, nakon čega je ona skenirana i obrađena te je na njoj izvršen OCR i čišćenje od nepoželjnih artefakata, nakon čega je izvezena u digitalni format - .pdf za knjige te .jpg za razglednice. Skeniranje je izvršeno ručno te su originalni skenovi bili visoke kvalitete (.tiff format), no da bi bilo lakše manipulirati digitaliziranom građom nad njima je izvršena konverzija u .jpg format. Nakon toga su objavljeni u repozitoriju.⁴³ Projekt je započeo 2015. godine. Glavni cilj projekta jest pretvoriti tiskano i pisano u digitalni oblik kako bi svi u bilo koje vrijeme i s bilo kojega mjesta imali pristup knjigama iz knjižnice. Pritom su sve oštećene knjige preuređene i obnovljene iako se nastojao zadržati format originalnih knjiga. Cijeli je projekt financiran vlastitim sredstvima.⁴⁴

Odabir građe za digitalnu zbirku i provjera autorskih prava

Sadržaj digitalne zbirke zamišljen je kao kombinacija teksta koji govori o povijesnim događanjima i kulturnim znamenitostima Slavonskog Broda (prilog u zborniku Hrvatska prošlost naziva „Slavonski Brod“ autora Rudolfa Horvata kojemu su autorska prava istekla) i - njegovih starih razglednica (6 razglednica u posjedovanju Gradske knjižnice Slavonski Brod).⁴⁵

Povod za pilot-projekt bila je sve izražajnija potreba za zaštitom dotrajale knjižnične građe – posebice u zavičajnim zbirkama koje su najugroženije. Za projekt je korišten računalni program Greenstone Digital Library, koji je besplatan te ima više jezično sučelje, što znači da se mogao prilagoditi i za hrvatski jezik. Taj program koristi se i za oblikovanje i za prezentiranje digitalnih zbirki i osobito je pogodan za korištenje jer može biti instaliran na bilo kojem operacijskom

⁴³ Brodensia. // You Tube 25.8.2016. Dostupno na:

<https://www.youtube.com/watch?v=LGJYeC5e5os> (25.8.2016.).

⁴⁴ Bohm, S.; Grgić, N. Digitalizirani repozitorij brodske baštine. // www.usvijetubajki.org. 18.4.2016. Dostupno na: http://www.usvijetubajki.org/vijesti/novosti_iz_gradske_knjiznice/default.aspx (26.8.2016.).

⁴⁵ Bosančić, B. Pilot-projekt oblikovanja digitalne zavičajne zbirke Gradske knjižnice Slavonski Brod pomoću Greenstone programskog paketa. // 8. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, 2004. Str. 1-15. Dostupno na: <https://bib.irb.hr/prikazi-rad?&lang=EN..&rad=369903> (25.8.2016.).

sustavu. Također, digitalne zbirke se automatski obnavljaju što čini održavanjem zbirke jednostavnim. Provedba pilot-projekta odvijala se u nekoliko faza:

1. uspostava modela digitalne knjižnice
2. oblikovanje sadržaja digitalne zbirke
3. oblikovanje načina pristupa istoj u programskoj okolini digitalne knjižnice

Posljednja faza je zatim distribucija koja je u ovom slučaju ostvarena na dva načina – zbirka je pohranjena na CD-ROM, ali također i postavljena na mrežne stranice knjižnice gdje je dostupna korisnicima putem interneta bilo kada i bilo gdje.⁴⁶

Mrežni katalog ove knjižnice omogućuje pretraživanje i pregledavanje te složeno pretraživanje. Moguće je pretraživanje prema autoru, naslovu, predmetnoj odrednici (npr. pisana baština) i klasifikacijskoj oznaci odnosno sadržaju (npr. čitanje). Katalog je veoma pregledan te dolazi uz upute za korištenje koje su istaknute na sučelju. Članovi knjižnice mogu se prijaviti u katalog uz broj iskaznice i PIN koji se zatraži osobno u knjižnici. Pretraživanjem se dolazi do katalognih zapisa koji se mogu ispisati, poslati e-poštom, podijeliti na društvenim mrežama te se može preuzeti url stranice. Uz svaku jedinicu građe navedena je njezina dostupnost u knjižnici, a moguće je i rezervirati građu online putem.

8. Digitalna knjižnica Pakrac

Gradska knjižnica Pakrac projekt stvaranja „Digitalne knjižnice Pakrac“ nije izradila samostalno – financiralo ga je Ministarstvo kulture, a u njemu je sudjelovao i Muzej grada Pakraca i FOTOimago studio koji je razvio mrežnu stranicu „Digitalne povijesti Pakrac“. Digitalizirani su najvažniji i najzanimljiviji materijali koji su od povijesnog značaja za grad Pakrac i okolicu. Tako su ti materijali ujedno i zaštićeni i pristupačniji građanima. Time i ova slavonska knjižnica pokazuje da je prepoznala potrebe suvremenog društva i svojih korisnika te da u tom pogledu ne zaostaje za drugim hrvatskim knjižnicama. Taj projekt tek je početak digitalizacije jer iz Knjižnice navode da planiraju digitalizirati svu građu vezanu uz zavičajnu povijest, pa tako i onu

⁴⁶ Bosančić, B. Pilot-projekt oblikovanja digitalne zavičajne zbirke Gradske knjižnice Slavonski Brod pomoću Greenstone programskog paketa.

koja je pohranjena u nekim drugim ustanovama u Pakracu. Digitalizirani su brojevi koji su izlazili od 1971. do 1976. godine. Dostupno je osim toga nekoliko albuma s fotografijama, zanimljivima za pakračku povijest, zatim razglednice, zbornici radova Povijesnog društva Pakrac Lipik, nacrti Stjepana Golubića te albumi Ive Gebera. Također, važno je istaknuti da su na ovome projektu zajedno radili knjižnica i muzej jer je za projekte stvaranja digitalnih knjižnica suradnja baštinskih institucija iznimno važna s obzirom da takve ustanove imaju zadatak čuvanja građe.

Građa u pakračkoj knjižnici bila je, za razliku od građe u Muzeju, u opasnosti od propadanja zbog neadekvatne pohrane te je digitalizacija pridonijela zaštiti tih materijala (stari brojevi *Pakračkog vjesnika*). Također, za tom građom postoji priličan interes od strane korisnika, čime se ona stalnim rukovanjem neizbježno haba i naposljetku uništava te ju je u tom pogledu digitalizacija još više zaštitila.

Značaj digitalizirane građe

Pakrački vjesnik glasnik je koji je započeo s izlaženjem 1950. godine kao petnaestodnevnik i izlazio do 1954. godine. Zatim je ponovno počeo izlaziti 1971. godine i izlazio sve do 1991. godine. Preteča je današnjeg *Pakračkog lista* koji se bavi sličnim temama - zbivanjima iz političkog, gospodarskog, kulturnog i sportskog života Pakraca i okolnih naselja.⁴⁷ Iz ovih podataka može se zaključiti zašto je odabran za digitalizaciju – u njemu je zabilježena povijest Pakraca iz tog razdoblja, što vrijedi sačuvati i zanimljivo je korisnicima danas.

Ivo Geber, čiji albumi predstavljaju važan dio digitalizirane građe, pedagog je i učitelj koji je djetinjstvo proveo u Pakracu gdje je završio osnovnu školu. Posebno se istaknuo u unapređivanju nastave tehničkog odgoja. Bio je jako zainteresiran za povijest Pakraca i uz to se bavio i fotografijom, tako da je sakupio fotografije, zapise i druge dokumente i zatim ih kronološki složio u četiri albuma.⁴⁸ To su danas albumi Ive Gebera i čuvaju se u Muzeju grada Pakraca, a digitalizirani su zbog velike povijesne važnosti koju imaju za grad Pakrac.

Zbornik Povijesnog društva Pakrac Lipik prvi put je objavljen 2004. godine i zamišljen je kao godišnjak koji će obrađivati teme iz povijesti pakračko-lipičkog kraja. Do danas je objavljeno 9

⁴⁷ Digitalna povijest Pakrac. // <http://digi-pakrac.com/> cop.2016. Dostupno na: <http://digi-pakrac.com/o-projektu/> (26.8.2016.).

⁴⁸ Ibid.

brojeva Zbornika čije članke pišu članovi društva, ali i vanjski suradnici. Na taj način oni se brinu o lokalnoj baštini i istražuju povijest svoga zavičaja.⁴⁹

Također su dio digitalne knjižnice i nacrti Stjepana Golubića. Graditelj Stjepan Golubić važan je za pakračku povijest iako podrijetlom nije iz toga kraja. Njegovi nacrti su digitalizirani s obzirom da je uvelike zaslužan za današnji izgled grada Pakraca.⁵⁰

Digitalnu povijest moguće je i pregledavati i pretraživati. *Pakrački vjesnik* moguće je virtualno listati samostalno ili se može uključiti opcija automatskog listanja, a uz to, za još realističnije iskustvo čitanja, dodan je i zvuk listanja papira. Ipak, za razliku od fotografija i razglednica koje su u jpg formatu, ovu građu nije moguće preuzeti na vlastito računalo ili ispisati. Za pregledavanje je potreban Adobe Flash Player. Moguća je interakcija korisnika s knjižničarima i drugim korisnicima tako što postoji mogućnost ostavljanja komentara. Digitalizacija građe u svrhu zaštite ima posebnu važnost za ovaj grad s obzirom na devastaciju koju je tamošnja knjižnica doživjela u Domovinskom ratu, kao i čitav pakrački kraj.

9. Gradska knjižnica Petar Preradović, Bjelovar

Projekt *Petar Preradović*

Petar Preradović poznato je ime hrvatskog pjesništva. Njegove pjesme poznate su po domoljubnoj tematici, posebno ljubavi prema hrvatskom jeziku i narodu. Zahvaljujući tome, njegove pjesme postale su dijelom programa u hrvatskim školama. Stoga glavni cilj digitalizacije njegovih djela i djela o njemu jest također odgojni. Nastoji se njegovo stvaralaštvo približiti današnjim generacijama te ih potaknuti na čitanje poezije. Bjelovarčani ga ubrajaju u svoje zavičajne pisce iako je on zapravo rođen u virovitičko-podravskom kraju, s obzirom da se on kratko školovao u bjelovarskom Vojnom zavodu. Tako se i sama knjižnica naziva Narodnom knjižnicom "Petar Preradović" s obzirom da se od početaka svog djelovanja Knjižnica bavi njegovim djelom te u njegovu čast priređuje mnoge izložbe. Prije digitalizacije, zavičajna građa vezana uz Petra Preradovića bila je slabo dostupna javnosti s obzirom da je bila razasuta u više institucija i u muzeju u Preradovićevoj rodnoj kući u sklopu kojeg postoji i knjižnica i čitaonica. Često se ta građa nije ni mogla slobodno koristiti. Osim toga, veoma malo takve građe bilo je

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid.

dostupno na mreži.⁵¹ To je knjižnici u Bjelovaru bio dodatni poticaj za digitalizaciju. Iz Knjižnice su prepoznali korisnost i važnost digitalizacije svoje građe, osobito građe koja je vrijedna i/ili rijetka. Izrađena digitalna knjižnica ističe se svojom kreativnošću i zanimljivostima (moguće je između ostaloga poslušati skladbe i pogledati film).

Građa koja je digitalizirana veoma je pažljivo odabrana. Pregledana je Zavičajna zbirka Narodne knjižnice Petar Preradović, zatim njegova djela, povijesni pregledi, pregledi književnosti te građa vezana uz Bjelovar. Ta građa je zatim skenirana, obrađena i prezentirana na mrežnim stranicama knjižnice. Time zadaće knjižnice vezane uz digitalnu zbirku nisu završene; nju treba također i održavati, nadopunjavati i ukazati korisnicima i javnosti općenito na njezino postojanje te poticati njezino korištenje.

U digitalnu zbirku uvrštene su bibliografije pjesnikovih djela te djela napisanih o njemu, njegov životopis, kronologija života i rada, njegovi notni zapisi, suradnja sa suvremenicima (pisma), izbor iz poezije te čak i kviz znanja. Također se mogu pronaći i popratne fotografije, ilustracije, skice, autogrami te već spomenuti video i audiozapisi.⁵²

Digitalizirana građa tako je prilagođena raznim skupinama korisnika – za ozbiljnije istraživače priređene je izbor iz bibliografija, dok je kao zanimljivost svima dostupan kviz, citati Petra Preradovića, kratki film u kojem se može poslušati čitanje pjesme Petra Preradovića te dva audio-zapisa. Također je sažetak sadržaja stranice dostupan na engleskom jeziku.

Urednice stranice navode da su nastojale sadržaje učiniti što kraćim i informativnijim, a cilj je koristiti ih u obavijesne i edukativne svrhe. Rezultat je baza podataka koja je veoma jednostavna i pristupačna korisnicima. Digitalizirani sadržaji prezentirani su kao internetska datoteka. Digitalne slikovne i tekstualne datoteke pohranjene su u formatima koji su prikladni za uporabu. Svaki posjetitelj mrežnih stranica može preuzimati dostupne podatke ili se informirati o građi o Petru Preradoviću i koristiti je za razne teme, referate, radove te znanstvena istraživanja jer nije ograničen pristup nijednom dijelu građe.

Ovaj projekt jedan je od starijih projekata digitalizacije u Hrvatskoj. Razvijan je 2005. godine kada još nije postojala nacionalna strategija digitalizacije. Zbirka još uvijek nije dovoljno

⁵¹ Kreštan T., Renić, Z. Digitalna zbirka o Petru Preradoviću. // Muzeologija 43/44, (2007), str. 300-305. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=114263 (26.8.2016.).

⁵² Kreštan T., Renić, Z. Digitalna zbirka o Petru Preradoviću, str. 303.

prilagođena za korištenje osobama s posebnim potrebama, no i to se nastoji promijeniti. Osim toga, zbirka ima i neke druge nedostatke, primjerice, još uvijek nije moguće njezino pretraživanje već samo pregledavanje. Projekt je jedinstven po tome što je izrađen s veoma skromnim financijskim sredstvima (novac dobiven u sklopu natječaja T-Coma), iako su rezultati bili impresivni tako da je osvojio i nagradu za poseban doprinos u knjižničarskoj struci.⁵³

10. Zaključak

Cilj ovoga rada bilo je pronalaženje i predstavljanje projekata digitalizacije u knjižnicama na području Slavonije. Unatoč tome što se o njima ne čuje mnogo izvan knjižničarskih krugova te ni samih projekata još uvijek nema mnogo i uglavnom su rezultat individualnog entuzijazma osoblja pojedinih knjižnica, vidljivo je ipak da su suvremeni procesi u knjižničarstvu, među kojima se ističe digitalizacija građe kako bi se ona istovremeno zaštitila i kako bi joj se povećala dostupnost, stigli i do slavonskih knjižnica. Čak i one (poglavito gradske) knjižnice koje još nemaju takve projekte, a imaju primjerice mrežne stranice i e-kataloge građe, ističu da su prepoznale potrebu za digitalizacijom, ali najčešće zbog nedostatka financijskih sredstava i stručnog osoblja, nisu u mogućnosti realizirati te projekte. Knjižničari na području cijele Hrvatske ističu potrebu za nacionalnom strategijom i suradnjom baštinskih ustanova kako bi se broj digitalizirane građe još više povećao i time se postavili temelji za stvaranje društva znanja u Hrvatskoj. Na primjeru Slavonije može se vidjeti da već dolazi do takve suradnje na pojedinim projektima, kao što je primjerice suradnja Muzeja Slavonije Osijek i Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek.

Građa koja je digitalizirana na području Slavonije uglavnom je građa iz zavičajnih zbirki koja je obično rijetka i vrijednija od ostale građe i ima značaj za lokalnu zajednicu i određeni kraj. Digitalizacijom te građe, primjerice zavičajne periodike i zavičajnih monografija, knjižnice ispunjavaju svoju edukativnu ulogu u društvu te Slavonci zahvaljujući njima imaju sada jednostavnije i brže dostupnim mnoštvo informacija o svome kraju, kojima prije nisu imali pristup ili je on bio ograničen vremenom i mjestom. Problemi digitalizacije u narodnim knjižnicama u čitavoj Hrvatskoj uvelike su vezani uz probleme vezane uz same zavičajne zbirke

⁵³ Kreštan T., Renić, Z. Digitalna zbirka o Petru Preradoviću, str. 303.

koje su gotovo uvijek građa koja se digitalizira u tim knjižnicama. Neki od tih problema su neobrađenost neknjižne građe u velikom broju zavičajnih zbirki o kojoj podatci ne postoje, iako takva građa ima velik značaj za proučavanje zavičaja te problem nezainteresiranosti javnosti u kojoj treba pobuditi svijest o važnosti zavičajne građe i njezine dostupnosti. Također u nekim narodnim knjižnicama još uvijek ne postoje zavičajne zbirke. Kako bi se uopće moglo započeti sa znatnijom digitalizacijom te građe u većem broju narodnih knjižnica, trebalo bi prvo riješiti takve probleme.⁵⁴

Unatoč tome što Slavonija ne zaostaje za ostatkom Hrvatske s digitalizacijom, ipak mnogi hrvatski knjižničari upozoravaju da Hrvatska kasni za ostatkom Europe (npr. u broju korisnika interneta). Osim financijskih problema, treba također obrazovati osoblje, ali i korisnike. Postojeće digitalne zbirke treba razvijati i čuvati. Iako su veoma dobro organizirane i jednostavne za uporabu korisnicima, većina predstavljenih zbirki nisu još prilagođene osobama s posebnim potrebama. Pojedine knjižnice imaju za njih prilagođene mrežne kataloge, no nedostaje mrežne građe za njih, primjerice više audio-zapisa za slijepe i slično. Također nedostaje više stručne građe i izvješća knjižnica o projektima digitalizacije koje provode koji bi bili dostupni u svrhu istraživačkih i ocjenskih radova. Na kraju, veoma je važno da su najsuvremeniji informatički procesi u knjižničarstvu dosegli i Slavoniju, da većina knjižnica ili već jest ili namjerava početi s digitalizacijom svoje građe i da prate potrebe svojih korisnika.

Literatura

Bešlić, J. Dobro došli u Gradsku knjižnicu i čitaonicu Požega. Požega : Gradska knjižnica i čitaonica Požega, 2011. Datoteka pdf. Dostupno na:

<http://www.gkpz.hr/uploads/dokumenti/Vodic2011web.pdf> (26.8.2016.).

Bohm, S.; Grgić, N. Digitalizirani repozitorij brodske baštine. // www.usvijetubajki.org. 18.4.2016. Dostupno na:

⁵⁴ Hebrang-Grgić, I.; Tošić-Grlač, S. Zavičajne zbirke u hrvatskim narodnim knjižnicama, str. 51-65.

http://www.usvijetubajki.org/vijesti/novosti_iz_gradske_knjiznice_____/default.aspx
(26.8.2016.).

Bosančić, B. Pilot-projekt oblikovanja digitalne zavičajne zbirke Gradske knjižnice Slavonski Brod pomoću Greenstone programskog paketa. // 8. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, 2004. Str. 1-15. Dostupno na: <https://bib.irb.hr/prikazi-rad?&lang=EN.&rad=369903> (25.8.2016.).

Brodensia. // You Tube 25.8.2016. Dostupno na:
<https://www.youtube.com/watch?v=LGYeC5e5os> (25.8.2016.).

Digitalizacija. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2016. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=68025>
(25.8.2016.).

Digitalna baština Possegana. // Hrvatska kulturna baština 1.2.2010. Dostupno na:
<http://www.kultura.hr/hr/Zbirke/Digitalna-bastina-Possegana> (26.8.2016.).

Digitalna knjižnica. // www.gskos.unios.hr, cop.2011. Dostupno na:
<http://www.gskos.unios.hr/?upit=sadrzaj&id=191> (26.8.2016.).

Digitalna povijest Pakrac. // <http://digi-pakrac.com/> cop.2016. Dostupno na: <http://digi-pakrac.com/o-projektu/>

Digitalni repozitorij brodske baštine. // www.brodensia.hr, 20.4.2016. Dostupno na:
<http://www.brodensia.hr/index.php/o-projektu> (26.8.2016.).

Digitalizirana građa zbirke Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci. // Metelwin Digital Library 2010-2015. Dostupno na:
<https://library.foi.hr/zbirke/vinkovci/index.php?page=oprojektu> (26.8.2016.).

Hebrang-Grgić, I.; Tošić-Grlač, S. Zavičajne zbirke u hrvatskim narodnim knjižnicama. // Zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama – Zbornik radova sa 7. savjetovanja za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2011. Str. 51-65.

Hemeroteka Nova Gradiška. // Hrvatska kulturna baština 19.2.2008. Dostupno na: <http://www.kultura.hr/hr/Zbirke/Hemeroteka-Nova-Gradiska> (26.8.2016.).

Knežević, I. Kulturno-povijesna i znanstvena vrijednost zavičajne zbirke Essekiana Muzeja Slavonije Osijek. // Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, 2013. Str. 165-179. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/150024> (26.8.2016.).

Knežević, I. Od zavičajne zbirke muzejske knjižnice do mrežnoga kataloga. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 3/4(2010), str. 99-106. Dostupno na:

[www.hkdrustvo.hr/datoteke/1000/vbh/God.53\(2010\),br.3-4](http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1000/vbh/God.53(2010),br.3-4) (25.8.2016.).

Kreštan T.; Renić, Z. Digitalna zbirka o Petru Preradoviću. // Muzeologija 43/44, (2007), str. 300-305. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=114263

Krpeljević Lj.; Špoljarić, M. Ostavština Rudolfa Franjina Magjera u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek. // Knjižničarstvo 17, 2(2013), str.19-35. Dostupno na:

http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2014/05/224_Spoljaric_Krpeljevic_2013_2.pdf (25.8.2016.).

Marojević, T. Digitalizacija u Gradskoj knjižnici i čitaonici Vinkovci. // Knjižničarstvo 11/12, 1/2(2007-2008), str. 105-121. Dostupno na:

http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2012/07/171_Marojevic_2007-2008_1-2.pdf (26.8.2016.).

Marojević, T. Digitalna zbirka Zavičajne zbirke Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci : dostupnost – zaštita – jedinstvenost. // Zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama – Zbornik radova sa 7. savjetovanja za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2011. Str. 173-184.

Marojević, T. Povijest Grada na jednom mjestu (2. dio) – časopisi Cibalis – Svjetlost, Cibalis i Hrvatski branik. // Godišnjak za kulturu, umjetnost i društvena pitanja, 28(2010), str. 249-259.

Marojević, T. Povijest Grada na jednom mjestu: digitalizacija zavičajne građe u Gradskoj knjižnici i čitaonici Vinkovci. // Godišnjak za kulturu, umjetnost i društvena pitanja, 27(2009), str. 241-252.

Marojević, T. Predstavljen digitalizirani Vinkovački list. // Novosti, 46(2009). Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/226> (25.8.2016.).

Pejić, I. Iz recenzije. // Zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama – Zbornik radova sa 7. savjetovanja za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2011. Str. 13-18.

Povijest. // www.gksb.hr, cop.2016. Dostupno na:

<http://www.gksb.hr/index.php/knjiznica/povijest> (26.8.2016.).

Prvi leksikon brodskih pisaca. // www.sbtv.hr 5.8.2014. Dostupno na:

<http://www.sbtv.hr/vijesti/item/1670-prvi-leksikon-brodskih-pisaca> (26.8.2016.).

Rem, V. Zaboravljeni jubilej književne Slavonije. // Vijenac 18, 432(2010). Dostupno na: <http://www.matica.hr/vijenac/432/Zaboravljeni%20jubilej%20knji%C5%BEevne%20Slavonije/>

Seiter-Šverko, D. Digitalizacija kulturne baštine u Republici Hrvatskoj: od trenutne situacije prema nacionalnoj strategiji. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 2(2012), str. 29-40. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/106550> (25.8.2016.).

Stare požeške knjige dostupne u digitalnom obliku. // [034portal.hr](http://www.034portal.hr) 20.6.2013. <http://www.034portal.hr/clanak.php?id=9332> (26.8.2016.).

Slavonija. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2016. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=56610> (25.8.2016.).

Tominac, D. Projekt digitalizacije zavičajne zbirke Essekiana u Muzeju Slavonije, od ideje do realizacije : diplomski rad. Osijek : Filozofski fakultet, 2012.

Vinkovački list. // Metelwin Digital Library 2010-2015. Dostupno na:

<http://library.foi.hr/vl/projekt.aspx> (26.8.2016.).

Zavičajna zbirka. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2016. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=66968>